

HESLÁŘ – VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE IPSp03/XPSp03 2022

1. Vývojová psychologie – vymezení, metody, základní pojmy

Činitelé vývoje; vztah dědičnosti a prostředí

Specifické metody vývojové psychologie – longitudinální a průřezový výzkum, anamnéza a katamnéza, srovnávací studie dvojčat, osoby v extrémních podmínkách

Vývojová změna

Kritická a senzitivní vývojová období

2. Periodizace psychického vývoje

Celoživotní („life-span“, biodromální) periodizace (E. Erikson), periodizace určitého úseku nebo podle určité funkce (J. Piaget, L. Kohlberg); historické periodizace (J. A. Komenský – „školy“)

Vývojové mezníky – biologické, psychologické, sociální

Vymezení vývojových období podle M. Vágnerové

Pojetí vývojových úkolů, krizí a konfliktů E. Eriksona

3. Prenatální, perinatální a novorozenecké období

Porod jako anamnesticky významná událost; bonding

Novorozenecké období – rané reflexy, kognitivní a emoční vývoj, protosociální chování

Intuitivní rodičovské chování (H. a M. Papouškovi)

Fenomén zrcadlení, zrcadlové neurony

4. Kojenec, batole

Kojenec: počátky učení, první „hra“; sociální vývoj – „strach z cizince“, reakce na separaci (R. Spitz),

Batole – časové vymezení, pojetí v různých teoriích (Freud, Erikson, Mahlerová, Bowlby)

Motorický vývoj – výkon v oblasti jemné a hrubé motoriky; kognitivní vývoj – počátky učení

nápodobou, přechod od experimentace ke hře; vývoj řeči; emoční vývoj – vztahové a sebehodnotící

emoce; sociální vývoj – identita „já“, rozvoj autonomie, období vzdoru

5. Vývoj osobnosti, raný vznik citové vazby (pouta, přilnutí... attachment)

Východiska: etologie (K. Lorenz: imprinting; H. Harlow: experimenty s mateřskou deprivací u makaků), psychodynamické teorie – „přechodový“ – tranzitorní objekt (D. W. Winnicott), holding, kontejnment a mentalizace;

Vývoj osobnostních instancí podle Freuda (Id Ego, Superego), vývojové fáze, obrany a charakterové struktury (Freud); transakční analýza („stavy ega“ – Rodič, Dítě, Dospělý);

J. Bowlby, M. Ainsworthová: vnitřní pracovní model (vztahů a sebe); typy vazby (jistá, nejistá – vyhýbavá, nejistá – odmítavá/ambivalentní, dezorganizovaná) – okolnosti vzniku, projevy, typické chování dětí s různým typem vazby v testu neznámé situace a v reálném životě

Způsoby zlepšování původně nejisté vazby, bezpečné zázemí

6. Citová a sociální deprivace v dětství (Z. Matějček, J. Langmeier)

Základní vývojové potřeby podle Z. Matějčka

Typické projevy deprivace v různých věkových obdobích, podmínky vedoucí k deprivaci

Typy deprivovaných dětí (relativně kladně přizpůsobený, se zvýšením intenzity nenasyčených potřeb, apatický/útlumový, se substitutivním zvýšením intenzity jiných tendencí, typ sociálně hyperaktivní a sociálně provokativní)

7. Teorie kognitivního a morálního vývoje

L. S. Vygotskij: sociokulturní teorie, zóna nejbližšího (proximálního) vývoje); A. Bandura: sociální učení, self-efficacy

Stadia kognitivního vývoje podle Piageta – charakteristiky a časové vymezení, zkoušky: stabilita (permanence) objektu, egocentrické myšlení, uchování (konzervace) množství a objemu

L. Kohlberg: morální vývoj; úrovně a stádia, morální dilemata; kritika – C. Gilliganová a „etika péče“
Podněty teorií kognitivního vývoje pro pojetí výuky

8. Předškolní věk

Tělesný vývoj, tvarová proměna, vývoj motoriky – grafomotorika

Kognitivní vývoj – období „proč“, kategorizace, role fantazie; konfabulace; charakteristiky období dle Piageta; vývoj řeči – aktivní slovník, artikulace

Sociální vývoj – „veřejná socializace“, kontakt s vrstevníky; sociální učení

Emoční vývoj – porozumění emocím a záměrům druhých – „teorie myslí“, rozvoj seberegulace, vývoj „svědomí“

Hra – rozlišení hry a experimentace, funkce hry, typy hry, vývoj sociální hry (paralelní, společná asociativní, kooperativní/soutěživá), hry s materiálem, funkční a činnostní hry, konstrukční a symbolická hra

Kresba – posun od „hry se stopou“ k „vizuálnímu realismu“, vývoj kresby postavy

9. Školní věk

Vymezení, členění (mladší, střední, starší), pojetí v různých vývojových teoriích (Freud, Piaget, Erikson);

Školní zralost a připravenost pro školu – charakteristiky tělesného, kognitivního, emočního a sociálního vývoje.

Kognitivní vývoj: decentrace, konkrétní logika, „střízlivý realismus“, zájmy v mladším školním věku

Význam vrstevníků a skupin, význam rodiny a událostí v rodině, vztah k autoritě

Soutěživost – možnosti a úskalí; motivace a exekutivní funkce (pracovní paměť, flexibilní pozornost, schopnost inhibice)

10. Adolescence

Časové vymezení, členění; vývojové změny – biologické, kognitivní, emoční a sociální

význam vrstevnických skupin; změny vztahů k autoritám, otázka konfliktní povahy dospívání

Identita v adolescenci (J. Marcía) – stavy identity: difúzní identita, aktivní hledání, moratorium,

„náhradní identita“, status dosažení identity

partnerské vztahy

„vynořující se dospělost“ (emerging adulthood – J. Arnett)